

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК 811.161

Н. В. Піддубна

РОЗБУДОВА ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ТЕОЛІНГВІСТИКИ: БІБЛІЗМ, БІБЛІЄМА, БІБЛІЙНІСТЬ, БІБЛІОНІМ

У статті розглядаємо окремі аспекти становлення й функціонування термінів теолінгвістики в українському мовознавстві, що вживаються на позначення тих чи тих ви- явів впливу Біблії на сучасну українську мову, з'ясовуємо особливості дефініювання мовних одиниць, що сягають своїм корінням Святого Письма, – біблізмів. Здійснюється спро- ба визначення деяких інших термінів теолінгвістики, обґрунтовується потреба їхнього вживання в термінологічному обігу.

Ключові слова: Біблія, біблізм, біблієма, біблійність, бібліонім, теолінгвістика, сим- волема, термінологічна омонімія, термінологічна паронімія.

Поддубная Н. В. Развитие понятийного аппарата теолингвистики: термины би- блеизм, библиема, библийность, библионим. *В статье рассматриваются отдельные аспекты становления и функционирования терминов теолингвистики в украинском языкознании, употребляемых для обозначения тех или иных проявлений влияния Библии на современный украинский язык, определяются особенности дефинирования языковых еди- ниц, исходящих из Священного Писания, – библеизмов. Осуществляется попытка дефи- нирования некоторых других терминов теолингвистики, обосновывается потребность их употребления в терминологическом обороте.*

Ключевые слова: Библия, библеизм, библийность, библеоним, символема, теолинг- вистика, терминологическая омонимия, терминологическая паронимия.

Piddubna N. V. The Enrichment of the Notion System of Teolinguistics: Terms Bibleism, Biblieme, Biblicality, Biblionim. *The article reviews particular aspects of the appearance and functioning of the terms of theolinguistics in Ukrainian linguistics (the ones that are used to denote various expressions of Biblical influence on the modern Ukrainian language); the principles of defining language units that are rooted in the Bible are identified.*

The topicality of the article is presupposed by the necessity of stable scientific terminology in general and theolinguistic in particular.

The main attention is concentrated on the analysis of defining terms bibleism, biblieme, biblicality, biblionim; the necessity of their use in linguistic researches, theolinguistic in particular, is proved. It is grounded that they are actively used as components of theolinguistic metalanguage as well as the terms in Ukrainian linguistics in general. As it is characteristic for any terminological system on the stage of its development, in theolinguistics there appear undesirable but objective phenomena of polysemy, synonymy, homonymy and paronymy.

Key words: Bible, bibleism, biblieme, biblicality, biblionim, theolinguistics, symboleme, terminological homonymy, terminological paronymy.

Сучасні лінгвістичні дослідження як в Україні, так і за її межами все частіше стосуються теолінгвістики, однак вони не є однозначними як у сприйнятті терміна *теолінгвістика*, так, відповідно, і науки, що ним по- значається.

В українській лінгвістиці вживання цього терміна й досі доволі обмежене. На нього натрапляємо в роботах О. Гадомського, Н. Кравченко, Ю. Чернишової, О. Черхави та ін., проте сучасні вітчизняні словники лінгвістичної термінології його поки що не фіксують.

На сьогодні у славістиці маємо два більш-менш чітко оформлених підходи до розуміння теолінгвістики як науки. Особливістю першого (О. Гадомський, Г. Гадомська, Ю. Чернишова, А. Буєвич та ін.) є скерування на з'ясування механізмів взаємозв'язку мови й релігії, відбиття релігійних чинників у мові, розробку «універсальної схеми взаємозв'язку природної людської мови й релігії незалежно від її конкретно-конфесійних проявів» [21, с. 68]. Для другого підходу (В. Поставалова, С. Шамарова, В. Степанова та ін.) — із розумінням мови як енергії духу — характерна орієнтація на релігійно-філософські ідеї школи Всеєдності, згідно з якими центральним є розуміння «взаємозв'язку сфер мови й релігії як процесу їх єднання до взаємопроникнення один в одного» [21, с. 68]. Очевидно, обидва зазначені підходи важливі, але, як видається, вони не повністю окреслюють об'єкт теолінгвістики, що належить до молодшої науки, активну розбудову якої простежуємо, тому, звісно, і її методологічні засади — у стадії становлення.

Як будь-яка інша молода дисципліна, що перебуває в стадії формування, теолінгвістика значною мірою послуговується і методами, і термінологією суміжних наук, поступово випрацьовуючи власні.

До термінів, що є важливими для висвітлення тих чи тих питань теолінгвістики, але які, однак, як і сама ця наука та її назва, ще не однозначно визнані й потрактовані, належить, зокрема, і термінологічний ряд *бібліїзм*, *біблієма*, *біблійність*, *бібліонім*.

Отже, актуальність цієї статті очевидна, оскільки зумовлена потребою усталення наукової лінгвістичної термінології загалом, а теолінгвістичної зокрема. У зв'язку із цим маємо за мету дослідити наявні дефініції наведених вище термінів і викласти авторське їх розуміння, що, сподіваємося, сприятиме подальшому окресленню метамови теолінгвістики.

Авторка цієї наукової розвідки вже зверталася до висвітлення проблеми розуміння терміна *бібліїзм* [Див.: 20], визнаючи за найбільш повну й об'єктивну дефініцію, подану польським дослідником В. Хлебдою, порівн.: «Бібліїзм — це мовна одиниця, походження якої можна стабільно пов'язати з біблійними текстами, незалежно від її формальної структури (слово — словосполучення — речення) й семантичного статусу, закодована в мовній пам'яті певного народу й відтворювана в текстах певної мови» [31, с. 17].

Багато бібліїзмів є спільними для низки мов, адже Біблія сприймається як «своєрідний код, що об'єднує народи християнських культур» [17, с. 2], а бібліїзми — як певні біблійні універсалії, що є виразниками спільних релігійних і морально-етичних цінностей. У зв'язку із цим російська дослідниця К. Дубровіна вважає за доцільне ввести в науковий обіг термін *біблієма*, паронімічний до *бібліїзм*, що розуміється як «певне узагальнене абстрактне значення, що сягає відповідного біблійного образу або сюжету, спільне для мов усіх народів, пов'язаних із християнською релігією. Напр., біблієму *Іуда* (Юда) можна виразити як зраду, *Ірод* — жорстокість, *Лазар* — бідність

і хвороба, *манна небесна* — щось найбільш жадане, необхідне, *хрест* — немичність тяготи, страждання тощо (перекл. авт. — Н. П.)» [8].

За спостереженнями К. Дубровіної, деякі бібліізми можуть містити не одну біблієму, а дві або й більше. Напр., *Вавилон* асоціюється, по-перше, із сюжетом будівництва вавилонської вежі й фактом змішування мов (Бут. 11: 1–9), тому перша біблієма *Вавилон* пов'язана саме із цією подією й спричиненим нею хаосом і безладом, що відбито в значенні ФО-бібліізмізмів *вавилонське стовпотворіння, вавилонська вежа*. Друга біблієма цього бібліізму співвідноситься з розпустою й поганою славою, що послужило утворенню ФО *вавилонська блудниця, виводити (писати) вавилони ногами* (про п'яного), *Новий Вавилон*. Третя біблієма в назві цього міста пов'язана з вавилонським полоном іудеїв й актуалізацією смислів 'страждання', 'тяготи неволі', що виявлені в таких стійких біблійних зворотах, як *вавилонський полон, вавилонський плач, вавилонська робота, вавилонська туга* [Див. про це: 8].

У різних мовах та чи та біблієма реалізується по-своєму в конкретних словах чи фразеологізмах (в одному чи кількох), «відмінності між якими можуть бути і якісними, і кількісними (перекл. автор. — Н. П.)» [8], що унаочнюють, напр., бібліізми, пов'язані з відомим біблійним персонажем Лазарем. Крилатий вираз *воскресіння Лазаря* виник на основі біблійної прецедентної ситуації, у якій описується одне з чудес, здійснених Ісусом Христом, — повернення до життя друга Сина Божого на ім'я Лазар на четвертий день після смерті. У сучасній українській мові він уживається не лише з омонімічним до тексту Біблії значенням, а й виявляє полісемію, що виникла на основі різних біблієм, і, відповідно, позначає 1) «відновлення чогось старого, забутого»; 2) «оновлення після духовного занепаду»; 3) «одужання після хвороби» [13, с. 262], напр.: *А все-таки ті краї [Німеччина, Австрія] представляють собою того дивовижного, воскресаючого Лазаря, що півтілом уже виліз з гробу, а долом ще в нім; положення з обох боків не вигідне: і новий економічний лад не приносить їм ніякого хісна, і старі феодальні тягари дивлять їх цілою силою переживших і переживших останків* (І. Франко); *Посеред саду стоячи і дивлячись на ту безмежну зграю, він [Сковорода] наливався силою, немов воскреслий Лазар. Його худе, кістляве тіло ставало пружним, дужим* (В. Шевчук).

В українській, російській, білоруській, англійській, німецькій, словацькій, польській та ін. мовах наявні біблієзми *бідний як Лазар* [17, с. 86–88; 16, с. 83]: це порівняння вживається, коли йдеться про неміщого і його нестатки [13, с. 249], *снівати Лазаря* — 'скаржитися, прибіднюватись' [13, с. 249], що, за твердженням К. Дубровіної, у своїй основі мають біблієму 'бідність' [8]. Для іспанського бібліізму *malde san Lazaro*, букв. 'хвороба Св. Лазаря', тобто проказа, основою стала інша біблієма — 'хвороба' [8]. Вона ж виявляється й у французькій мові, де ім'я Лазаря символізує прокаженого [23, с. 7], і в українському крилатому слові *Лазар* — 'бідна, хвора, стара, немічна людина' [13, с. 249]. Привертає увагу, що всі наведені бібліізми є постбіблійними ситуативними утвореннями, у яких актуалізується та чи та біблієма, на основі якої й виникає та чи та біблійна символема [18, с. 165; 22, с. 54] — 'мовний знак, використання якого зумовлене маркуванням певних значущих духовно-культурних реалій чи навіть символів, що було залучено до вторинного

своєрідного процесу перекодування слова, переходу лексеми з мовної системи до символічної, оскільки така універсалия за певних умов декларує де-структивні та конструктивні ідеї» [22, с. 54]. Унаслідок реалізації, наприклад, біблієми 'бідність' ім'я *Лазар* у Біблії стає символом бідності, а результатом актуалізації бібліїзму 'хвороба' *Лазар* символізує хворобу тощо. Сукупність символічних значень, наявних у певному бібліїзмі, що утворилися внаслідок реалізації тієї чи тієї біблієми, і є символомою.

Загалом же питання належності / неналежності того чи того виразу до бібліїзму є складним і найбільш дискусійним, що, імовірно, пов'язане з відсутністю чітких критеріїв виокремлення бібліїзмів. Наприклад, О. Солошенко відносить до бібліїзмів анатомічний термін *адамове яблуко* — 'кадик', уважаючи його таким, що виник під впливом Біблії [27, с. 132], тобто є оказіональним бібліїзмом, тоді як В. Мокієнко цей самий термін, разом з такими виразами, як *виводити вавилони* — 'невпевнено, криво йти, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння', *співати лазаря* — 'прикидаючись нещасним, скаржитися на життя' [26, с. 680], *адамові слізки* — 'горілчані напої' [26, с. 667], *Моїсеева дорога* — 'Чумацький Шлях', евфемізм *потреба царя Саула* — 'природна потреба (про фізіологічні потреби людини)' та ін. відносить до тих, що пройшли такий складний і плутаний шлях до сучасного вживання, що їхній зв'язок із Біблією майже втрачений [19, с. 417] і їх навряд чи можна вважати бібліїзмами. Це ж стосується й ФО та прислів'їв, у яких може проглядатися алюзія на Святе Письмо на зразок *до самісіньких риз* (зі сл. *напитися, набиратися* і под.) — 'дуже сильно, до неприємності' [26, с. 598] та ін., російські аналоги яких К. Дубровіна кваліфікує як бібліїзми. На її думку, російський вираз *до положення риз* виник на основі сюжету, що описаний у Бутті (9 : 20—21), порівн.: *І зачав був Ной, муж землі, садити виноград. І пив він вино та й упився, й обнажився в середині свого намету*. Отже, Ной, напившись у спеку вина, захмелів, і від цього зняв свій одяг (ризи). Або ж паремія *Седина в бороду — бес в ребро*, що вживається стосовно літнього чоловіка, який починає надмірно цікавитися жінками. Зазначена дослідниця вважає, що цю одиницю можна вважати бібліїзмом на тій підставі, що в ній «проглядається алегорія, основана на біблійній легенді про те, що перша жінка на землі була створена Богом з ребра першої людини — Адама (перекл. автор.— Н. П.)» [8]. У цьому К. Дубровіну підтримує й українська дослідниця О. Ковач, яка називає їх «одиницями прихованого біблійного походження», що «не містять у собі явного посилання на біблійні сюжети і не є маркованими мовними зворотами з Біблії» [14, с. 102]. На думку цієї дослідниці, ФО типу *ловити гав, тримати слово, одним словом, давати слово, з ніг до голови, покладати надію, сісти на шию* та ін. слід вважати *прихованими бібліїзмами*, а «питома вага бібліїзмів у сучасних мовах є значно вищою, ніж може видатися на перший погляд, а також спираючись на матеріал історико-етимологічних словників» [14, с. 110].

З опертям на дослідження С. Богдан [4, с. 18], О. Головкиної [6, с. 44], А. Івченко [10] та ін., уважаємо, що до константних ознак бібліїзмів належать такі, як: 1) наявність у тексті Біблії (або в апокрифах чи інших релігійних текстах) конкретного місця, із яким співвідноситься та чи та мовна одиниця; 2) лексична тотожність (чи подібність) виразу з прототипом; 3) стабільність

закріпленої за мовною одиницею семантики; 4) смислова завершеність; 5) експресивність; 6) прецедентність; 7) відтворюваність у писемному й (чи) усному мовленні.

Як видається, факультативними ознаками бібліїзмів є такі: 1) фіксація в лексикографічних працях; 2) урочисто-піднесена конотація, що може змінюватися на іронічну; 3) наявність архаїчних слів і форм.

Вочевидь, говорити однозначно про вирази на зразок *потреба царя Саула*, рос. *Седина в бороду – бес в ребро*, *ловити гав*, *тримати слово*, *одним словом*, *давати слово*, *з ніг до голови*, *покладати надію*, *сісти на шию* та ін. як про бібліїзми доволі ризиковано, адже довести первинність Біблії як їхнього джерела, ба навіть їхню опосередковану причетність до Книги книг украй складно, а то й неможливо, адже значна частина українських фразеологізмів і паремій, зокрема тих, у яких йдеться про моральні цінності, могли виникнути на основі народної моралі й досвіду з нашаруванням християнської, засади якої викладені в Біблії. Як видається, у цьому разі йдеться не скільки про бібліїзми, скільки про явище, окреслене терміном *біблійність*, під яким, услід за болгарським фразеологом С. Калдієвою-Захарієвою [11], польським лінгвістом В. Хлебдою [30], українськими дослідниками М. Скаб [24], О. Ковач [14] та ін. також розуміємо широкий вплив Біблії на українську мову.

Неоднозначно потрактовано сьогодні й термін *бібліонім*, що його активно вживають у наукових дослідженнях. Зокрема О. Решетняк, не даючи дефініції цього поняття, як можна судити з тексту роботи, розуміє бібліонім як власну назву, що походить з Біблії, є фактом мови й уживається в мовленні здебільшого в переносному значенні у складі фразеологізмів, порівн.: «Бібліоніми як динамічна єдність лінгвістичного змісту, що є результатом взаємодії оніма з апелятивом, набули певного лексичного оформлення, зумовленого позалінгвальними чинниками. Ці одиниці по-особливому співвідносні з денотатом, без урахування чого неможливе дійсне оцінювання ані мовних явищ, ані лексичних одиниць. Такі власні назви можуть уживатися не так для номінації антропоніма чи топоніма, як для маніфестування емоційного оцінювання якостей людини чи географічної назви, що свідчить про можливість переходу таких онімів до розряду слів, у яких синтезовано номінативну й конотативну функції. Найефективнішою формою такого переходу є семантична трансформація, унаслідок онім функцієє як складник стійких сполук – фразеологізмів» [22, с. 40].

У такому ж значенні, коли під бібліонімами розуміється пропріальна лексика біблійного походження, цей термін уживають Л. Белей [2, с. 14], Ю. Браїлко [5] та ін.

Таке розуміння бібліоніма суттєво відрізняється від дефініції, поданої А. Загнітком, який пише, що *бібліонім* – «різновид оніма; найменування будь-якого письмового твору – художнього, публіцистичного, релігійного, політичного, наукового тощо: «Пісня про рушник» (Андрій Малишко); «Два кольори» (Дмитро Павличко) та ін.» [9, т. 1, с. 90] і саме з таким тлумаченням цього терміна, очевидно, погоджуються й Н. Бербер [3], О. Карпенко [12], Т. Торчинський [29] та ін.

Фактично, маємо приклад *термінологічної омонімії*, спричиненої іншомовним міжнародним компонентом *бібліо-*, що, з одного боку, будучи етимологічно пов'язаним із грецьким *biblion* — книга, є частиною складних слів, що за значенням відповідає поняттю «книжка» [25, с.164], а з іншого — з Біблією, оскільки сама ця назва походить від грецького *biblia* — книжка [25, с.164].

Очевидно, унаслідок лексикалізації одного зі значень грецької лексики *biblia*, що спершу позначала будь-яку книгу, а згодом — конкретну, у якій описуються прецедентні релігійні події, зазначений компонент у свідомості частини носіїв української мови ототожнюється не з книгою як друкованою продукцією, а зі Святим Письмом.

Однак таке ототожнення, відтак і функціонування терміна *біблійонім* на позначення власної назви (антропоніма чи топоніма), ужитого в Біблії, не є доцільним, оскільки, по-перше, як зауважує І. Кочан, «слова з компонентом *бібліо-* — це переважно терміни наукової сфери та бібліотечної справи, хоч деякі з них набули побутового уживання — *бібліотека, бібліотекар, бібліотечка, бібліотечний*. Терміноелемент чітко окреслює систему термінів, пов'язаних із книгою, книгознавством» [15, с.118]; по-друге, як було зазначено, цей термін уже кодифікований авторитетним виданням, а саме «Словником сучасної лінгвістики» [9]. Як видається, мовознавці повинні підтримувати цілком сформовану термінологію, а не нехтувати нею й не розхищувати її власними семантичними новотворами.

Очевидно, набуття терміном *біблійонім* значення 'власне ім'я або топонім, що походить з Біблії' буде схваленим у разі, якщо українська мова, як і деякі інші мови, позбавиться усіх слів із запозиченим компонентом *бібліо-*, замінивши їх національними відповідниками зі словом *книга*, як, до речі, це пропонують зробити деякі науковці, зокрема П. Штепа (див. [15, с. 117]), напр.: *бібліогност* — *книгознавець*, *бібліологія* — *книгознавство*, *бібліограф* — *книгознавець*, *бібліографія* — *книгопис* та ін. Тоді компонент-інтернаціоналізм, швидше за все, буде ототожнюватися саме з Біблією й терміни, де він виступає як компонент, зокрема *біблійонім*, відповідно, позбавиться омонімічності.

На сьогоднішньому ж етапі розвитку української літературної мови й становлення її термінологічної системи цілком обґрунтованими й перспективними, на нашу думку, є аналітичні терміни *біблійний антропонім* і *біблійний топонім*, де маркером зв'язку тієї чи тієї власної назви зі Святим Письмом є прикметник *біблійний*. На повноправність функціонування таких назв неодноразово вказували термінологи: «термінами-словосполученнями легше, ніж іншими слово утворювальними засобами (афіксами, наприклад) передати приналежність до класифікаційного ряду, оснований на родо-видовому співвідношенні понять (перекл. автор. — Н. П.)» [7, с. 132].

Як видається, цілком життєздатним у науковому обігу може бути й термін *біблієонім*, який активно використовують сучасні дослідники Л. Баранська [1, с. 68–69], Г. Тимошик [28, с. 145] та ін. для позначення біблійних власних назв. Однак через неусталеність термінології він може бути сприйнятий і, відповідно, неправильно потрактований як паронімічний йому

бібліонім зі значенням ‘найменування будь-якого письмового твору’, а паронімія, як відомо, є вкрай небажаним явищем у царині термінології.

Отже, на сьогодні в українському мовознавстві активно утверджується низка термінів метамови теолінгвістики, що впевнено входять у лінгвістичну термінологію загалом. Як і в будь-якій терміносистемі на стадії її становлення, у теолінгвістичній спостерігаються такі, що не бажані, однак об’єктивно наявні явища – полісемії, синонімії, омонімії й паронімії.

У наступних розвідках уважаємо за доцільне продовжити висвітлення проблем формування метамови теолінгвістики, а саме обґрунтувати вживання термінів інших гуманітарних наук, зокрема філософії й релігієзнавства, у мовознавчих дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Баранська Л.** Лінгвостилістика знакових сакральних образів у творі Марії Матіос «Приватний шоденник. Майдан. Війна...». *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. Вип. 772: Романо-слов'янський курс. С. 66–70.
2. **Белей О.** Статус українських сакронімів та принципи їх класифікації. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2014. Вип. 19. С. 12–16.
3. **Бербер Н. М.** Щодо питання про терміносистему поетоніології. *Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри*. Одеса: ВМВ, 2011. С. 180–183.
4. **Богдан С.** Біблеїзми в системі епістолярного автопортретування Лесі Українки. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Лінгвостилістика XXI століття: стан і перспективи : зб. наук. пр. / упор. І. П. Левчук. Луцьк : Східноєвропей. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. Вип. 17. С. 15–36.
5. **Браїлко Ю. І.** Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60–80-х років XX століття (семантико-стилістичний аспект) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». К., 2005. 245 с.
6. **Головкина О. А.** История ветхозаветных фразеологизмов в русском и английском языках : Дисс. ... кандидата филологических наук. – спец. 10.02.20. – сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. М. : Московский государственный педагогический университет, 2014. 217 с.
7. **Даниленко В. П.** Русская терминология. Опыт лингвистического описания. М.: Наука, 1977. 245 с.
8. **Дубровина К. Н.** Библиейские фразеологизмы в русской и европейской культуре. М. : Флинта, 2010. –http://modernlib.ru/books/kira_nikolaevna_dubrovina/bibleyskie_frazeologizmi_v_russkoy_i_evropeyskoy_kulture/read/.
9. **Загітко А. П.** Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни : в 4-х томах. Донецьк: ДонНУ, 2012.
10. **Івченко А.** Біблійна фразеологія верхньолужицької мови. *Питання сорабістики*. – Львів : Вид-ий центр ЛНУ імені Івана Франка, 1999. С. 190–196.
11. **Калдієва-Захарієва С.** Библията във фразеологията и фразеологията в Библията и нейните преводи. У кн. Калдієва-Захарієва С. *Българска фразеология*. София: Академично изд-во .«Проф. Марин Дринов», 2013. С. 245–264.
12. **Карпенко О. Ю.** Проблематика когнітивної ономастики : [моногр.]. Одеса : Астропринт, 2006. 378 с.
13. **Коваль А. П.** Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. – К.: Либідь, 2012. – 312 с.
14. **Ковач О.** Явна та прихована біблійна фразеологія у сучасних європейських мовах. *Dialogul slavisticor la începutul secolului al XXI-lea* / edit. K. Balázs, I. Herbil. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2016. Fnu IV. Nr. 1 / 2016. S. 100–111.
15. **Кочан І.** Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові: монографія. Львів: Вид-ий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 519 с.
16. **Левченко О.** Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. 748 с.
17. **Лепта** біблейской мудрости : библиейские крылатые выражения

и афоризмы на шести языках : краткий русско-англо-белорусско-немецко-словацко-украинский словарь. Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2014. 240 с. 18. **Лукаш Г.** Про Гога і Магога. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* : збірник наукових праць. Вип. 772. Романо-слов'янський дискурс. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. С. 165–169. 19. **Мокиєнко В. М.** Фразеологические библеизмы: непонятное в понятном. *Слово. Текст. Czas* : Frazeologia w idiolekcie i systemach języków słowiańskich (W 200. rocznicę urodzin Tarasa Szewczenki). Szczecin-Greifswald, 2014. Том 1. S. 414–429. 20. **Піддубна Н. В.** До питання про статус бібліїзмів у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження* [зб. наук. праць / гол. ред. проф. К. Ю. Голобородько та ін.]. Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 45. С.40–46. 21. **Постовалова В. И.** Теолінгвістика в сучасному гуманітарному знанні: істини, основні ідеї і напрями. *Научно-педагогічний журнал Восточної Сибіри Magister Dixit*. 2012. № 4. С. 56–103. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://md.islu.ru/>. 22. **Решетняк О. А.** Парадигма біблійних символів з онімним компонентом в українській лінгвокультурі : дис. канд. філол. наук. — Дніпропетровськ, 2015. — 203 с. 23. **Сахадзе С. Г.** Краткий русско-французский словарь библеизмов. М. : Российский университет дружбы народов, 2007. 81 с. 24. **Скаб М.** Вплив Біблії на українську мову: обшир, аспекти та основні проблеми їх вивчення. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* : збірник наукових праць. — Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. Вип. 772 : Романо-слов'янський дискурс, 2016. С. 13–20. 25. **Словник** іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень. К. : Довіра, 2000. 1018 с. (Б-ка держ. службовця. Державна мова і діловодство). 26. **Словник** фразеологізмів української мови. К. : Наукова думка, 2008. 27. **Солошенко О. Д.** Про визначення і типологію бібліїзмів. *Іноземна філологія*. Український науковий збірник. Вип. 111. Львів, 1999. С. 132–138. 28. **Тимошик Г.** «Увидимо сі на Сафатовій долині» : означення потойбіччя крізь призму есхатологічних образів у мікротекстах «Галицько-руських народних приповідок» Івана Франка. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* : збірник наукових праць. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2016. Вип. 772 : Романо-слов'янський дискурс, 2016. С. 143–147. 29. **Торчинський М. М.** Структура онімного простору української мови : [моногр.]. Хмельницький : Авіст, 2008. 550 с. 30. **Chlebda W.** Библия в языке — язык в Библии. *Problemy frazeologii europejskiej*. II : Frazeologia a religia / red. A. Lewickiego I W. Chlebdy. Warszawa: Energea, 1997. S. 67–74. 31. **Chlebda W.** Stereotyp jako jedność języka, myślenia i działania. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki*. Teoria, metodologia, analizy empiryczne / red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław, 1998. S. 16–27.

Піддубна Наталя Віталіївна — кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська 2, м. Харків, 61168, Україна.

E-mail : piddubnan71@gmail.com
 Tel.: +38 0974396510
orcid.org/0000-0003-0331-0496

Piddubna Nataliya Vitaliyivna — Ph.D in Philology, Associate Professor, Doctoral Student, Ukrainian Language Department, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska Str., 2, Kharkiv, 61168, Ukraine.